

- Pryiuty-iasly v hubernyy, 1916 - Pryiuty-iasly v hubernyy [Shelters-Nurseries in the Governorate] // *Chernyhovskaia zemskaia nedelia*. 1916, № 223. S. 2 [in Russian].
- Pro dytiachi sadky, 1917 - Pro dytiachi sadky [About Kindergartens] // *Pedahohichnyi zhurnal dlia vchyteliv pochatkovykh shkil Poltavshchyny*: Vydannia Poltavskoho hubernskoho zemstva. № 7 – 12 (druhe vydannia). 1917. S. 57-69 [in Ukrainian].
- Rusanevych, 1906 – Rusanevych A. Posobyе dlia ustroistva v derevniakh detskykh letnykh yaslei-pryiutov; znachenye ykh dlia naroda y podrobnoe opysanye yhr y poleznykh zaniaty v pryutakh . [Assistance For Setting Up Summer Children’s Shelters in villages, Their Significance for the People and a Detailed Description of Their Activities During Sheltered Outings]. M., 1906. 64 s. [in Russian].
- Sylka, 2015 – Sylka O. Z. Dytiachi yasla-prytulky yak rezultat pryvatno-hromadskoi initsiatyvy v ukrainskomu seli na pochatku XX st. [Children’s Nurseries-Shelters as a Result of Private-Public Initiative in Ukrainian Villages at the Beginning of the 19th century] // XXIV berezneva naukova sesiia Oseredku Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Cherkasakh: Materialy dopovidei na zasidanniakh sektsii i komisii, 11-27 bereznia 2013 r. Cherkasy: Oseredok NTSh u Cherkasakh, 2014. S 98-102 [in Ukrainian].
- Tymoshok, 1902 – Tymoshok H. K Voprosu o derevenskykh yasliakh. Yasly v m. Yvanhorode v 1902 roku Questions About Village Nurseries. Nurseries in Ivanhorod in 1902] // *Zemskyi sbornyk Chernyhovskoi hubernyy*. 1902. № 11. S. 67-84 [in Russian].
- Trudy VIII съезда, 1905 - Trudy VIII съезда predstavytelei zemskykh uchrezhdenyi Kharkovskoi hubernyy po sanytarnoi chasty 1904 h. Protokoly zasedanyi y doklady sektsyi [The Proceedings of the VII Congress of Representatives of Zemstvo Institutions in the Kharkov Governorate on the Sanitary Part. Minutes of Meetings and Session Reports]. Kharkov, 1905. 305 s. [in Russian].
- Kharkov y hubernyia, 2005 - Kharkov y hubernyia na stranytsakh hazety «Iuzhnyi krai» (1880-1918) [Kharkov and the Governorate on the Pages of «The Southern Region» newspaper]. Vyp. 3 (1891 – 1893). Kh., 2005. 210 s. [in Russian].
- Yasly-pryiuty v Kozeletskom uezde, 1917 - Yasly-pryiuty v Kozeletskom uezde v 1916 h. [Nursery-Shelters in Kozelets County] // *Nezhynets*. № 7, 1917. S. 9-11 [in Russian].

DOI: 10.31499/2519-2035.11.2024.304232

УДК 2-76-726.1Бол:94(477)«1900/1920»(045)

Владислав ЯШИН,
orcid.org/0009-0007-5999-2154
аспірант кафедри історії України
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(Україна, Умань)
mega_ukrainian333@ukr.net

Олександр ЧУЧАЛІН,
orcid.org/0000-0003-3876-8237
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Уманського державного педагогічного
Університету імені Павла Тичини
(Україна, Умань)
aleksandr02.1989@gmail.com

БЛАГОДІЙНИЦЬКО-МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ АРХІЄПІСКОПА ВАСИЛЯ (БОГДАШЕВСЬКОГО) ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЙОГО СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті здійснено аналіз благодійницько-місіонерської діяльності архієпископа Василя (Богдашевського) в період перебування ним на посаді ректора Київської духовної академії. Проведення такої діяльності архієпископом Василем (Богдашевським) стало підтвердженням тих поглядів, що були викладені ним в окремих працях. Така діяльність засвідчила здійснення ним значного внеску в підтримку суспільно-корисних ініціатив, які були досить необхідними в той час. Метою статті є виявлення, аналіз та залучення до наукового обігу матеріалів, що дають змогу проаналізувати діяльність архієпископа Василя (Богдашевського) і окреслити більш вужче основні аспекти суспільно-політичних поглядів архієрея та його участі в

благодійницько-місіонерській діяльності, яка сприяла покращенню зростанню духовності громадян за рахунок підтримки благодійницьких ініціатив і соціальних програм різних товариств та установ.

Об'єктом аналізу стали різні документи, що розкривають суть досліджуваної проблеми. Охарактеризовано значення проаналізованих матеріалів для подальшого комплексного дослідження цієї персоналії. У дослідженні розкрито роль архієпископа Василя (Богдасhevського) в релігійному житті країни, значущість його внеску у формуванні духовного розвитку та національної ідентичності суспільства.

Ключові слова: архієпископ Василь (Богдасhevський), Київська духовна академія, богослов'я, пастирство, місіонерство, благодійництво, просвітництво.

Vladyslav YASHYN,

orcid.org/0009-0007-5999-2154

Postgraduate Student of the Department of Ukrainian History at

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

(Ukraine, Uman)

mega_ukrainian333@ukr.net

Oleksandr CHUCHALIN,

orcid.org/0000-0003-3876-8237

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of History of Ukraine

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

(Ukraine, Uman)

aleksandr02.1989@gmail.com

PHILANTHROPIC AND MISSIONARY WORK OF ARCHBISHOP VASYL (BOHDASHEVSKYI) THROUGH THE PRISM OF HIS SOCIO-POLITICAL VIEWS IN THE EARLY 20TH CENTURY

The ecclesiastical undertakings of Archbishop Vasyl (Bohdashevskiy) represent a compelling area of inquiry within the religious historiography of Ukraine during the late 19th and early 20th centuries. The transformative impacts of political and social upheavals stemming from World War One and revolutionary movements significantly shaped the ecclesiastical landscape, rendering it dynamic and subject to flux.

The principal focus of this article revolves around discerning those facets of Archbishop Vasyl's (Bohdashevskiy's) activities that offer the most nuanced insights into the thematic exploration at hand. Before assuming the rectorship of the Kyiv Theological Academy in 1914, Archbishop Vasyl predominantly directed his efforts towards scholarly and theological pursuits. After his elevation to the episcopal rank, however, his scope of activity underwent diversification.

Within historiography, the prevailing interpretation of Archbishop Vasyl's (Bohdashevskiy's) life and work tends to be affirmative and contextualized within the phenomena and dynamics characterizing the early 20th century. Certain scholars and authorities in religious studies often underscore his role in fostering the advancement of culture, education and religious practices across Ukrainian territories, both preceding and amidst the revolutionary upheavals.

The primary objective of this article is to conduct an inquiry and analysis of archival materials about the diverse philanthropic and missionary work undertaken by Archbishop Vasyl (Bohdashevskiy), within the framework of supporting socially beneficial initiatives of the populace. Furthermore, it is imperative to underscore that certain theological writings authored by him, which encompass themes of philanthropy, missionary activities and the spiritual evolution of society, subsequently served to validate his perspectives on these subjects and his willingness to act in alignment with his convictions. Archbishop Vasyl (Bohdashevskiy) actively endorsed a range of initiatives aimed at cultivating Christian virtues among the populace, commemorating fallen soldiers of the war and extending social assistance to their dependents. He facilitated financial aid to students enrolled in both religious and secular educational institutions, as well as to scholarly and pedagogical publications. During World War One, Archbishop Vasyl (Bohdashevskiy) emphasized the importance of patriotic involvement, urged people to avoid trivial activities and promoted a stronger emphasis on spiritual growth.

Thus, the examination of extant materials provides evidence of the Archbishop's noteworthy impact on the advancement of diverse societal domains, facilitated by his proactive involvement in philanthropic activities and missionary undertakings. Particular emphasis is placed on his instrumental role in offering financial patronage to educational and cultural initiatives, as well as in nurturing the spiritual development of individuals within Ukrainian territories during the early 20th century. The findings of this research underscore the significance of such work as pivotal in fortifying spiritual principles within the societal fabric.

Keywords: Archbishop Vasyl (Bohdashevskiy), The Kyiv Theological Academy, theology, pastoral care, missionary work, philanthropic activity, enlightenment.

Постановка проблеми. Постать архієпископа Василя (Богдашевського) і його діяльність на церковному та освітньо-науковому горизонті українських земель на початку ХХ ст. викликає особливий інтерес серед українських дослідників. Певною мірою це пов'язано із духовно-релігійними трансформаційними процесами, що відбуваються наразі в українському суспільстві. Довгий період його діяльності супроводжувався непростими соціокультурними та політичними зрушеннями в житті українського суспільства. Його активна діяльність припала на період значних змін в українському суспільстві. Як вже відомо, він був останнім ректором дореволюційної Київської духовної академії, перебуваючи на посаді з 1914 по 1919 рр., а після встановлення на українських землях радянської влади ректором новоствореної Київської православної богословської академії, обіймаючи посаду з 1920 по 1923 рр. – час, коли країна переживала складний перехідний період із значними викликами та трансформаціями у всіх сферах життя українського суспільства. Як вже відомо, його діяльність проявлялася в різних аспектах. Благодійництво і місіонерство – це саме ті малодосліджені аспекти, які були притаманні діяльності архієпископа Василя (Богдашевського), тому вони викликають особливий інтерес для вивчення та аналізу.

Аналіз досліджень. Історіографія окресленої проблеми досить різнопланова. Варто сказати, що наразі немає комплексних досліджень постаті архієпископа Василя (Богдашевського) та його діяльності. Деякі історики та релігієзнавці досліджували його біографію, звертаючи увагу на його внесок у розвиток культури, освіти або ж релігійного життя українських земель у період перед революцією та в революційні часи. Окремі студії присвячувалися аналізу його публікацій, проповідей та теологічних поглядів, що відображали його вплив на інтелектуальну атмосферу того періоду. Деякі дослідники аналізували його роль особистості як останнього ректора Київської духовної академії в контексті складних подій, що відбувалися на початку ХХ ст.

Здебільшого наразі зустрічається аналіз окремих аспектів його церковної, педагогічної або наукової діяльності в рамках дослідження історії Київської духовної академії. Зокрема, можна виділити монографію Н. А. Шип, яка в контексті дослідження історії Київської духовної академії певну увагу приділяє постаті архієпископа Василя (Богдашевського) та його академічній діяльності (Шип, 2010). В монографії С. І. Головащенко досліджуваній нами постаті архієпископа Василя (Богдашевського) присвячено його участь здебільшого у викладанні різних біблійних дисциплін (Головащенко, 2012).

Досить якісно проаналізовані матеріали, що розкривають більш глибоко різнопланову інформацію із життя архієпископа у статті дослідниці Л. А. Пастушенко (Пастушенко, 2011). В контексті вивчення питання академічної філософії у філософській культурі Києва ХІХ – початку ХХ ст. у своїй монографії значну увагу приділяє постаті архієпископа Василя (Богдашевського) дослідниця М. Л. Ткачук (Ткачук, 2000). Загалом варто вказати, що в сучасних історичних дослідженнях звертається особлива увага на важливість розуміння ролі архієпископа Василя (Богдашевського) у формуванні культурно-релігійної ідентичності українського народу на зламі історії.

Позитивно оцінюючи праці дослідників і підтверджуючи їх важливий внесок у розкриття різних аспектів діяльності архієпископа Василя (Богдашевського), важливо зазначити про відсутність на цей момент праць чи статей, присвячених виключно благодійницькій діяльності архієрея, що становить предмет зацікавлення і можливість здійснити відповідну розвідку щодо цієї тематики.

Мета статті полягає у виявленні, аналізі та залученні до наукового обігу матеріалів, що дають змогу охарактеризувати діяльність архієпископа Василя (Богдашевського), взявши для дослідження аспекти благодійницько-місіонерської діяльності та суспільно-політичних поглядів архієпископа Василя (Богдашевського), які сприяли покращенню якості духовного життя громадян та підтримці благодійницьких ініціатив і соціальних програм різних товариств та установ.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на досвід та наукові здобутки названих вище дослідників стає зрозуміло, що діяльність архієпископа Василя (Богдашевського) була досить широкою і мала декілька напрямів.

В процесі аналізу документів стало відомо, що архієпископ Василь (Богдашевський) в своїй діяльності приділяв велике значення благодійництву, в якому він сам брав активну участь і до якого досить часто закликав інших громадян. Зокрема, його погляди щодо благодійництва були викладені ним у його праці під назвою «Про християнську благодійність», з доповіддю якої він, будучи ще світським викладачем Академії, виступив 14 жовтня 1907 р. на Читаннях в Київському православному релігійно-просвітницькому товаристві і яка була опублікована у випуску №1 академічного видання «Труди КДА» в 1908 р.

В своїй праці на початку він окреслює важливість благодійності як явища, вдало аргументуючи і підтверджуючи свої слова текстом зі Святого Письма. Він переконливо наголошує, що той, хто дійсно вважає себе справжнім християнином повинен проявляти свою любов до ближніх, а однією із найбільш яскраво виражених її форм є благодійність (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 95. Арк. 1-10). Сам архієрей так пише про благодійність: «Хто любить і милосердствує, той не може не благодіяти, – не може закрити своє серце і сказати тим, хто потребують із жорсткою холодністю: «ідіть з миром, грійтесь і надійтесь...». Милостиня – велике благо і Божий дар, що і подання милостині уподібнює нас по можливості Самому Богу» (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 95. Арк 2). Окреслюючи аналіз повного тексту цієї праці варто зауважити, що вона здебільшого складається із власних роздумів щодо цього явища, переконливих лаконічних висловлювань та багатьох цитат зі Святого Письма, що підтверджують бажання архієпископа Василя цією працею залучити до благодійної діяльності якнайбільше людей для допомоги тим, хто цього потребує.

Спектр благодійної діяльності архієпископа Василя (Богдашевського) не обмежувався лише приватною допомогою окремим громадянам. Збереглися документи, що свідчать про доволі масштабну благодійну допомогу різним навчальним закладам та просвітницьким установам.

Варто зауважити, що архієрей підтримував різні молодіжні суспільно-корисні ініціативи, направлені на дотримання громадянами християнських чеснот. Зокрема, в нього були налагоджені контакти із Всеросійською Трудовою Спілкою Християн-Тверезників, створеною 8 січня 1911 року. Того ж дня був затверджений її Статут міністром внутрішніх справ Петром Столипіним. Спілка діяла під гаслом: «У тверезості – щастя народу» і знаходилася під патронатом великого князя Константина Константиновича. Метою її створення була боротьба із пияцтвом, що повинна була базуватися на основі взаємодопомоги та християнських чеснот. В брошурі, надісланій архієпископу Василю (Богдашевському), очевидно, членом цієї організації Мефодієм Соловецьким і датованій 26 серпня 1914 року, був надрукований Статут цієї спілки та правила для «Гуртків Християнської Тверезої Молоді Всеросійської Трудової Спілки Християн-Тверезників» (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 29. Арк. 1-10). Слід окреслити основні напрямки її діяльності. Для досягнення своєї мети члени Спілки ставили наступні завдання, зокрема такі: влаштовувати публічні читання і бесіди, в тому числі і на релігійну тематику, видавати книги, брошури, листки, журнали і газети, організовувати збори для проповідей щодо ведення тверезого способу життя в різних місцевостях імперії, утримувати школи, книжкові магазини, бібліотеки і читальні, сприяти спільним заняттям членами Спілки різними видами фізичних вправ, організовувати лікарні, майстерні, притулки, сховища для тих, хто цього потребує за умови дотримання ними всіх встановлених правил, а також приймати всі дозволені законом міри щодо утримання звичайних п'яниць і людей зі слабкою волею, що залежали від вживання різних алкогольних та одурманюючих напоїв (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 29. Арк. 1-3). Очевидно, що таку діяльність архієпископ Василь підтримував і пропагував ведення здорового способу життя як такого, що має християнське походження.

В процесі аналізу матеріалів стало відомо про погляди, яких він дотримувався, зокрема мова йде про його суспільно-політичні, що були окреслені ним у власних записках та працях ще на початку ХХ ст. Зокрема, чернетка із запискою під назвою «Про націоналізм», свідчить про доволі яскраво виражену патріотичну позицію, що доволі уміло перепліталася із його християнським та пастирським баченням проблем, що виникали в суспільстві в той час (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 65. Арк. 1-8).

Аналізуючи матеріал чернетки, варто зауважити, що в записці «Про націоналізм» архієпископ Василь (Богдашевський) в той час висловлював підтримку ідеї царського самодержавства та єдності імперії. Він закликав до уникнення конфліктів та суперечок серед громадян, а також вказував на небезпеку поширення революційних настроїв серед народу, розглядаючи їх як загрозу імперській стабільності та соціальному порядку. Записи єпископа також демонстрували його сприяння поширенню національних ідей, що визначалося як важливий аспект підтримки ідентичності та збереженню культурної спадщини. Загалом його позиція в записках відображала складний політичний контекст та боротьбу за збереження стабільності в державі та національної ідентичності в умовах соціальних та політичних турбулентностей на початку ХХ століття.

З початком Першої світової війни в 1914 році архієпископ Василь усіляко намагався духовно підтримувати співгромадян. Він, перебуваючи на посаді ректора Київської духовної академії дотримувався поглядів, за якими війна розглядалася як випробування. Його погляди особливо проявлялися під час проведення різних церковних і світських заходів, спрямованих на заохочення до боротьби із німецькими військами. Він, як архієрей і ректор Академії вбачав у необхідності цього свою відповідальну місію і завдання перед своєю паствою.

У цьому ж році, виступаючи на річному зібранні членів Київського православного релігійно-просвітницького товариства архієпископ Василь (Богдашевський) зазначив, що громадяни країни переживають важкий час, оскільки в багатьох областях Російської імперії ворог завдав значної шкоди. Він закликав стати на «суворо національну точку зору». На його переконання, народ отримує шкоду від німецьких загарбників не лише у воєнній сфері, а й в духовній. Зокрема, він звертає особливу увагу на розвиток в Російській імперії сектантства, поширення якого, на його думку, а також неблагоговійне ставлення представників сект до православних святинь і є результатами підривної діяльності німецького військового керівництва, якого архієпископ називає «жорстоким тевтоном». Розвиток сектантства, на його погляд, наносить шкоду не лише церкві, а й державі. В своїй промові він наголосив, що народ повинен зберігати єднання як духовне, так і громадське. Умову духовного єднання він вбачав у регулярному відвідуванні православних храмів, де люди могли знайти втіху своїм скорботам, а умову громадського єднання – у відсутності розбрату і поділу громадян на різні партії (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 120. Арк. 1). Архієпископ Василь (Богдашевський) переконливо закликав боротися до переможного кінця, наводячи аргументи, що німецькі війська захопили деякі святині, поглумилися над православними храмами, понівечили науку, культуру і тому на основі таких доказів архієрей закликав надавати усіляку підтримку військовим задля досягнення спільної мети. Архієпископ Василь (Богдашевський) наполягав на необхідності проводити патріотичну роботу. Він пропонував громадянам змінити свій стиль життя, відмовитися від масового витрачання коштів, від різних розваг. У своїй промові він ще раз підкреслив, що релігійно-просвітницьке товариство завжди реагувало на потреби, що виникали в тогочасному суспільстві та вело патріотичну роботу, в якій архієпископ вбачав суттєву допомогу державі в складний час (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 120. Арк. 1. зв).

В період Першої світової війни архієпископ Василь мав налагоджену комунікацію із представниками різних організацій, що проводили благодійну, волонтерську та іншу тилову роботу. Однією із найбільш відомих серед таких організацій було Всеросійське товариство пам'яті воїнів російської армії, що загинули у війні 1914-1915 рр. з Німеччиною, Австрією і Туреччиною. Прикладом такої співпраці може слугувати лист за №688 від 1 жовтня 1915 р., надісланий Головою Головної Ради вищезазначеного товариства з Петрограду в Київ на ім'я архієпископа Василя.

Варто зауважити, що відповідно до інформації, зазначеній у листі, метою створення Товариства була охорона та сприяння охороні могил солдатів

Російської імперії всіма законними способами і засобами на місцях ведення бойових дій, а також сприяння збереженню їх пам'яті в історії держави. Завданнями Товариства були пошук та ідентифікація могил солдатів, встановлення їхнього віросповідання, національності, найменування військових частин, імен, прізвищ та дати загибелі, а також приведення до належного вигляду братських та одиноких солдатських могил. Крім цього, в процесі розвитку Товариства передбачалося увіковічувати видатні бої та подвиги окремих солдатів, відкривати різні благодійні установи такі як, притулки для солдатів, що отримали травми в процесі бойових дій, вдів та сиріт загиблих солдатів, шкіл, музеїв, читальних залів, введення спеціальних стипендій тощо.

В тексті цього листа, підписаного графинею Софією Іпатьєвою, наявна інформація про те, що нею було подано клопотання до Святійшого Синоду з метою отримання дозволу Товариству на проведення в усіх храмах Російської імперії тарілкового збору коштів під час богослужінь в батьківські поминальні суботи. На основі аргументів, наведених графинею, Святійший Синод задовольнив клопотання та дозволив проводити подібну діяльність про що вказано в 40-му номері синодального журналу «Церковні Відомості» за №7550 від 16-17 вересня 1915 р. Із тексту листа стає зрозумілим те, що його головною метою було прохання посприяти фінансово, підтримавши такий збір коштів та молитовно підтримати Товариство, враховуючи його успішну діяльність в зборі коштів в усіх храмах Російської імперії (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 23. Арк. 1-2).

Достовірно відомо, що архієпископ Василь особливу увагу звертав на різногалузеві наукові видання, що діяли на території імперії і сприяли поширенню освіченості та науки серед громадян. Зокрема, слід зазначити про співпрацю архієпископа з редакцією історичного журналу «Руська старовина». Це був журнал, що виходив щомісяця в Петрограді з 1870 по 1918 рр. Основною метою журналу було слугувати розробці новітньої історії Російської імперії, починаючи з періоду правління царя Петра I. Варто вказати, що в журналі особливе значення надавалося первинним джерелам – запискам, спогадам, щоденникам, автобіографіям тощо. В листі, надісланому з Петрограду в Київ з редакції цього журналу на ім'я ректора Київської духовної академії від 21 жовтня 1915 р. вказано, що редакція видання «Руська старовина» передала програму оновленого і розширеного журналу та висловила надію, що архієпископ не відмовиться від підписки на журнал ціною 10 рублів на 1916 р. та наступні роки (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 24. Арк. 1-2). Можна зробити висновок, архієпископ Василь (Богдашевський) був досить зацікавлений в просвітницькій роботі та співпраці між Академією та іншими установами. Підтримання Академії на високому рівні та її популяризація були його одними із найголовніших завдань як ректора.

В процесі аналізу архівних документів стало відомо, що відбувалася співпраця, що мала благодійний характер архієпископа Василя (Богдашевського) з Київським 3-ім жіночим вищим початковим міським Олександрівським училищем. Така співпраця мала на меті благодійництво та фінансове сприяння навчального закладу. Зокрема у листі під №19 датованим 18 лютого 1917 р. і надісланим в Київський Братський монастир на ім'я

архієпископа Василя (Богдашевського) зазначається, що Опікунська Рада вищевказаного училища висловлює велику подяку за надіслані на ім'я завідуючої училищем Є. Г. Белоцвєтової 15 рублів для дітей ветеранів війни (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 32. Арк. 1).

Крім того, важливо відзначити про наявну інформацію щодо співпраці архієпископа Василя (Богдашевського) з такою установою, як «Братство Преподобного Сергія для допомоги нужденним студентам і вихованцям Московської Духовної Академії». Слід відмітити, що головною метою функціонування забезпечення фінансовою та іншою матеріальною допомогою, передусім, малозабезпечених студентів Московської духовної академії, а також в подальшому забезпечення колишніх вихованців цього закладу, що цього потребували, як це визначено у §1 Статуту Братства. В листі під №1078 датованим 29 квітня 1915 р. і адресованим архієпископу Василю (Богдашевському) Радою Братства Преподобного Сергія висловлювалася подяка за надіслану ним благодійну пожертву на потреби Братства на суму 100 рублів, а також пропонувалося йому прийняти звання пожиттєвого члена Братства (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 134. Арк. 1). Цією ж датою йому був надісланий другий лист під №1079, в якому фактично повністю дублювалася інформація про отримання Братством коштів, проте його вже іменували, окрім офіційного титулу, пожиттєвим членом Братства (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 133. Арк. 1).

Також варто зазначити про співпрацю з київською установою «Книговидання Християнської Співдружності» задля підтримки просвітницьких ініціатив цієї організації. В розписці від 24 травня 1917 р., виданій ректору Київської духовної академії архієпископу Василю (Богдашевському) викладачем Київської духовної семінарії Аркадієм Троїцьким та професором Київської духовної академії Михайлом Скабалановичем зазначається про отримання від ректора 100 рублів в якості добровільного внеску на «Книговидання Християнської Співдружності» і зобов'язання сплатити надані кошти без відсотків через 5 років з моменту їх отримання, тобто 24 травня 1922 р. за вимогою йому особисто або тому, кого він визначить (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 125. Арк. 1).

Висновки. Підсумовуючи викладений вище матеріал, слід зауважити, що наявний у фонді матеріал досить якісно окреслює головні аспекти суспільно-політичних поглядів та благодійно-місіонерської діяльності архієпископа Василя (Богдашевського). Аналіз архівних матеріалів документально підтверджує його активну участь у сприянні науковим виданням, популяризації морально-етичних норм та благодійної роботи в Україні до часу закриття Київської духовної академії в 1919 році.

Можна засвідчити той факт, що архієпископ Василь (Богдашевський), намагаючись повернути громадян до ведення християнського і здорового способу життя застосовував різні методи впливу, серед яких зазначені і архіпастирські проповіді, заклики та співпраця з установою, що діяла в такому руслі. Стало зрозуміло, що співпрацюючи із виданнями архієпископ Василь (Богдашевський) демонстрував свою зацікавленість у поширенні освіти та

обізнаності серед громадян на українських теренах та розповсюдженні історичних знань серед широкого загалу.

Отже, варто зазначити про вагомий внесок архієпископа Василя (Богдашевського) у розвиток місіонерської та благодійницької діяльності в Україні на початку ХХ століття. Усі досліджувані аспекти вказують на його зацікавленість у благодійній діяльності щодо різних організацій та установ. Це ще раз засвідчує його суспільну свідомість і відповідальність та бажання фінансово підтримувати місіонерські і просвітницькі ініціативи та освітні заклади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Головащенко, 2012 - Головащенко С. І. Дослідження та викладання Біблії в Київській духовній академії ХІХ - початку ХХ ст. К., 2012. 356 с.
ІР НБУВ - Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського.
Пастушенко, 2011 - Пастушенко Л. А. Архієпископ Канівський Василій (Дмитро Іванович Богдашевський) : матеріали до життєпису // *Труди Київської Духовної Академії*. 2011. № 15. С. 156-166.
Ткачук, 2000 - Ткачук М. Л. Київська академічна філософія ХІХ – початку ХХ ст.: методологічні проблеми дослідження. К., 2000. 248 с.
Шип, 2010 – Шип Н. А. Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1819-1919). К., 2010. 436 с.

REFERENCES

- Holovashchenko, 2012 - Holovashchenko S. I. Doslidzhennia ta vykladannia Biblii v Kyivskii dukhovnii akademii ХІХ - pochatku ХХ st. [Research and teaching of the Bible at the Kyiv Theological Academy in the ХІХ and early ХХ centuries]. К., 2012. 356 s. [in Ukrainian].
ІR NBUV - Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni Volodymyra Vernadskoho [in Ukrainian].
Pastushenko, 2011 - Pastushenko L. A. Arkhiiepyskop Kanivskiyi Vasylii (Dmytro Ivanovych Bohdashevskiyi) : materialy do zhyttiepysu [Archbishop Vasyl (Dmytro Ivanovych Bohdashevskiyi) of Kaniv : materials for his biography] // *Trudy Kyivskoi Dukhovnoi Akademii*. 2011. № 15. S. 156-166 [in Ukrainian].
Tkachuk, 2000 - Tkachuk M. L. Kyivska akademichna filosofiiia ХІХ – pochatku ХХ st.: metodolohichni problemy doslidzhennia. [Kyiv Academic Philosophy of the ХІХ - early ХХ centuries: Methodological Problems of Research]. К., 2000. 248 s. [in Ukrainian].
Shyp, 2010 - Shyp N. A. Kyivska dukhovna akademiia v kulturno-osvitianskomu prostori Ukrainy (1819-1919). [The Kyiv Theological Academy in the cultural and educational space of Ukraine (1819-1919)]. К., 2010. 436 s. [in Ukrainian].

DOI: 10.31499/2519-2035.11.2024.304235

УДК 94:(2-78) 477

Анатолій ВОЙНАРОВСЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-9413-2025

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,

методики навчання історії

та спеціальних історичних дисциплін

Вінницького державного

педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

(Україна, Вінниця)

voinarovskiy95@gmail.com

СПІЛКА БЕЗВІРНИКІВ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІНИЩЕННЯ РЕЛІГІЇ У 1930-Х РОКАХ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЧЧИНИ)